

In ernst: wie had zulks voor eenige jaren kunnen denken? Gereformeerde Predikanten als Straatpredikers! Koren van Gereformeerde jongemannen en jongedames op den kouden Kerstmorgen zingend op straat, zooals o.a. in Amsterdam en Zaandam dit jaar geschiedde! In beide plaatsen zong men de twee Kerstdagen. Konde en duisternis hield hen niet terug. En wat ik van meer dan één hoorde was: „Ik ben er zelf zoo door gezegend." God is bezig groote dingen te doen!

Met Dordrecht sluit ik diemaal mijn overzicht.

Stadszending.

Het voornemen der Geref. Kerk te Dordrecht, om de Stadszending ter hand te nemen, krijgt meer vasten vorm. Een bestuur is benoemd, n.l.: A. Meeldijk, voorz.; N. Roozboom, 2e voorz.; J. Filipse, 1e secretaris; Mej. B. de Jonge, 2e secretaris; en G. Los, penningmeester. De wijken zijn verdeeld en iedere zuster, lid der vereniging, heeft een naamlijst van de Gemeentelieden ontvangen, die in haar wijk wonen, om jaarlijksche bijdragen of giften te gaan inzamelen voor dit zendingswerk.

Doet het goed, Dordtsche broeders! Gij hebt een grooten naam in onze gereformeerde wereld hoog te houden.

N. B.

De nieuwe Rformatie in Hongarije. *)

Door Gods goedheid is het mij mogelijk geworden in Holland een rondreis te maken en over de gereformeerde kerken in Hongarije lezingen te houden. Ik kwam hoofdzakelijk met medelidmaten van de gereformeerde kerk in aanraking en men vroeg mij, wat heel natuurlijk was, of de Hongaarsche gereformeerde kerk, wat leer, godsdienst, zedelijke werkzaamheden en organisatie betref, geheel gelijk is aan de gereformeerde kerk in Hongarije. Ik kon deze vragen slechts gedeeltelijk met „ja" beantwoorden. Ik kon zeggen, en kan het ook nu met het voiste recht beweren, dat de gereformeerde predikanten in Hongarije nog altijd verplicht zijn het Woord Gods, zooals het in de Heilige Schrift, Oude en Nieuwe Testament geschreven staat, te verkondigen. In de gereformeerde kerken van Hongarije is in de plaats van de tweede Helvetische belijdenis nog geen nieuwe moderne belijdenis gekomen en ook de Heidelbergse Catechismus wordt nog in vele kerken verklaard.

De godsdienstoefening is in de Hongaarsche gereformeerde kerk eenvoudig, haast te eenvoudig. Uit de Heilige Schrift wordt ons de tekst van de predikatie voorgelezen. Ik merk hierbij op, dat sommige gemeenten toch tot regel gemaakt hebben om, behalve den tekst, een gedeelte uit den Bijbel voor te lezen, en dan wordt in de godsdienstoefening ook niet tweemaal, maar driemaal gezongen en wel met groote voorliefde de Psalmen, die dezelfde melodie hebben als de Psalmen in Holland, maar ook liederen. Wat de organisatie betref, kan

*) Prof. Szabo in Budapest beloofde ons zoo nu en dan een artikel te schrijven over de godsdienstige toestanden in Hongarije. We geven hier plaats aan het eerste artikel.

B. W.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

XIV.

13. De Kerkelijke Goederen. (Bijblad van De Vereeniging „Christelijke Stemmen". Amsterdam, H. Höveker. 1869.

Aangedreven door den wensch om de rechtstreeksche tusschenkomst van den Staat bij het beheer der goederen van de Hervormde Kerk te doen ophouden, en te dien aanzien aan die Kerkelijke vrijheid te verzekeren als door andere gezinsheden genoten wordt, doch in aanmerking nemende, dat als maatregel van overgang eenige voorbereidende bepalingen behoorden vastgesteld te worden, had de Regeering bij Koninklijk Besluit van den 9den Februari 1866, voor den tijd van drie jaar, een Algemeen Collegie van Toezicht benoemd. Na verloop van drie jaren zou deze interimaire toestand echter vervallen zijn, ontrok de Regeering zich geheel aan het kerkelijk beheer, en kwam het kerkelijk goed vrij en onbelemmerd terug aan de gemeenten.

Doch in plaats van aan het einde van dien termijn af te treden, bleef het College van Toezicht aan, en vervaardigde het 12 October 1868 een Ontwerp van Besluit, met grondbepalingen voor een toekomstige regeling.

Dit ontwerp was opgesteld door Mr W. B. S. Boeles, lid van het Algemeen Collegie. Van zijn hand is ook de klassieke brochure: Scheiding van Kerk en Staat 1868, waarin hij, behalve de voorloopige organisatie, een breedvoerige inleiding en toelichting geeft. Tevens bespreekt hij daar de bezwaren tegen het Ontwerp ingebracht door den Leidschen Hoogleraar J. H. Stufken in zijn: Iets over het Ontwerp. Deze antwoorde daarop weer in een Brief aan Mr Boeles, 1868.

Van orthodoxe zijde werden tegen het ontwerp bedenkingen ingebracht door den Utrechtschen Hoogleraar Mr B. J. L. baron de Geer van

men met recht beweren, dat in Hongarije, hoewel niet zoo democratisch als in de Gereformeerde kerk in Holland, toch nog altijd de steunpilaren van de kerk de kerkelijke gemeenten en de door de gemeenten gekozen Presbyters zijn. Alle andere machten in de kerken zijn slechts uitloeijsels, tenminste in theorie, van de macht der Presbyters, die de synodale medelidmaten en ook de bisschoppen kiezen. Wanneer de gereformeerde-christelijke waarheden volle autoriteit hadden, ware het leven van de enkelingen in de Hongaarsche kerk doorzuiverd met den zuurdeesem van het Evangelie van de vrije genade en de verlossing door Jezus Christus, dan zou men met recht kunnen zeggen, dat de Hongaarsche kerk een zusterkerk van de gereformeerde kerk was. Helaas, kan men dat nog steeds niet zeggen. Maar de geliefde broeders in de Nederlandsche gereformeerde kerk moeten niet buiten beschouwing laten, dat, juist terwijl het nationale ongeloof in de Hongaarsche kerk insluip, ernstige medelidmaten van deze kerk al tientallen van jaren energieke arbeid verrichten om het Woord Gods en de Gereformeerde christelijke positieve waarheden te doen eerbiedigen.

Ik kan niet op alle uitkomsten wijzen, maar 't zal zeker den lezers van „De Rformatie" interesseren, wanneer ik hun opmerkzaamheid vestig op de groote verbetering van de toestanden in de Theologische Hoogeschool.

Veertig jaar geleden waren bijna alle professoren van de vijf Hongaarsche gereformeerde theologische scholen, of radicaal ongelovig, of, als ze orthodox waren, was hun orthodoxie zoo levensloos, zoo liefdeloos, dat ze zich noch om het tot zich trekken van studenten, noch om de genade van een persoonlijk God, noch om het zielenheil van de leden der kerk, bekommerden. Nu zijn in Boeda-Pest en Papa beslist geloovige professoren, en ook op de andere theologische inrichtingen is het beter geworden. Een van de vijf theologische hogescholen — namelijk die in Koloravas — staat nu onder Roemeensche heerschappij. Op deze hogeschool heeft eerst Prof. Dr. Keckskemeti de positieve waarheden verkondigd en de andere professoren zijn meer en meer de waarheid genaderd. Van de theologische professoren in Boeda-Pest oefent Prof. Dr. Sebestyen niet slechts door lezingen, maar ook door een weekblad, zegenrijken invloed uit.

Natuurlijk zijn vele leerlingen van de geloovige professoren al predikant geworden, die niet alleen in hun eigen gemeente werken, maar ook hun collega's, zoover dat noodig is, probeeren te beïnvloeden, zoodat al vele predikanten, die nog ongelovig waren, toen ze de theologische inrichting verlieten, nu in echt reformatorisch-christelijke geest werken. Er is immers nu een gerechtvaardigde hoop, dat de Hongaarsche gereformeerde kerk vruchtendragend worden kan, zooveel te meer, omdat deze kerk een vrije kerk is en zij het Evangelie nooit officieel verworpen heeft. Wanneer we dus de Hollandsche broeders om ondersteuning gevraagd hebben, vragen we niet om allerlei ongelovige beschouwingen of een lakse Avondmaalspraktijk of de tuchtelooheid te bevorderen, maar vragen wij

Jutphaas in twee brochures: Het Beheer der Kerkelijke Goederen en: Ontwerp-Reglement op het Beheer enz.

Maar ook Dr. Kuyper mengde zich in de kwestie. In het Bijblad van De Vereeniging „Christelijke Stemmen", schreef hij een artikel over de Kerkelijke Goederen, gedateerd 10 Januari 1869.

„Geen tijdschrift, dat zich ten taak stelt de publieke meening ten aanzien op kerkelijk gebied te leiden, mag zijn loopbaan in 1869 binnen onze kerk vervolgen, zonder een krachtig woord mede te spreken over het groote vraagstuk, dat voor dit oogenblik elk ander in onze kerk beneersch, dat der kerkelijke goederen." Zoo begint deze brochure. Na een helder historisch overzicht van den stand der kwestie, komt de schrijver dan op tegen de wijze, waarop het voorstel van het Collegie gedaan is, en tegen het voorstel zelf. De conclusie, waartoe Dr. Kuyper komt is: door het concept te verwerpen, verspelen we niets; door het te aanvaarden, misschien alles.

Voorts was het ook onder leiding van Dr. Kuyper, dat de, op voorstel van den Utrechtschen Kerkerand opgerichte Kerkeradenbond, die bedoelde de houding der kerkeraden tegenover de Doopskwestie te bepalen (zie mijn: De Strijd voor Kerkherstel, blz. 161), maar die ook tot samenwerking van andere belangen diende, op 7 Juli 1869 te Utrecht zijn Algemeene Vergadering van gedelegeerden hield, waar Dr. Kuyper de beradslagingen inleidde met een korte uiteenzetting van den toestand, waarin het vraagstuk der kerkelijke goederen zich op dit oogenblik bevond. Bleek het uit de feiten, dat zeer vele gemeenten, die op zich zelve genomen autonomie van beheer wenschten, zich zwak gevoelden door het ontbreken van elken zedelijke steun en elken onderlinge hand met andere gemeenten, en daarom de eighen vooralsnog door pressie van hooger hand te zullen bezwijken, vóór alle dingen moest dan het doel dezer vergadering zijn, dien zedelijke steun aan de verstrooide gemeenten te bieden.

Als eerste resolutie werd nu aangenomen de

steun voor den reformatorischen arbeid, die, niet alleen in Boeda-Pest en in vele dorpjes, maar ook in Debreczen, waar men vroeger tientallen van jaren alle echt reformatorisch pogen beslist weerstand geboden had — door vele trouwe zielen verricht wordt.

We zijn er zeker van, dat de genadige God achter dezen reformatorischen arbeid staat. Wanneer dat niet 'tgeval was, dan hadden de oorlog, de revolutie en de Bolschewiki alles weggevoerd.

God wil Hongarije helpen, en omdat de beste werkers in Hongarije uitgeput, verzwakt zijn door allerlei lijden en schrik en droefheid, en op buitengewone moeilijkheden stooten, moeten de Nederlandsche broeders van de rijk gezegende gereformeerde kerk het als een voorrecht beschouwen aan den reformatorischen arbeid in Hongarije energiek deel te nemen, door in iedere gemeente een sub-comité te vormen, in de kerkelijke vergaderingen voor Hongarije en voor de lijdende Hongaarsche reformatoren te bidden, en voorts niet slechts door gaven in te zamelen, maar ook door het oefenen van allerlei geestelijken invloed, ons te steunen.

Wanneer de Nederlandsche broeders dat doen zullen, in den zin van Gal 6:9-10, dan zullen ze ook „zeggen zonder ophouden oogsten."

Dr A. SZABO.

predikant van de gereformeerde kerk in Boeda-Pest, Horthy ut, 53.

LITERATUUR EN KUNST.

Nog eens: Wijziging van het Kerkgezag.

Op tonen van gelijken duur kan rhythmisch worden gezongen, terwijl omgekeerd bij ver doorgevoerde maatversteening het „levende" rythme zoek kan wezen. Hieruit volgt, dat bij wijziging van ons kerkgezag, in hoofdzaak gelet wordt op de maatversteening.

Bij de algemeene opvatting van „rhythmisch zingen" sluit zich het nauw aan de definitie van Hugo Riemann in zijn muzieklexicon, waar hij onder rythme „in engeren zin" verstaat: „de onderscheiding van tonen van verschillenden duur in het door tempo en maat bepaalde metrische verloop, een onderscheiding waardoor een oneindige menigte van afzonderlijke effecten tot eenvoudige beginselen wordt herleid."

Of er na eventuele verandering dan nog, of dan eerst, rythme zal zijn in den zang, het rijke rythme dat woorden tot poëzie en tonen tot muziek maakt, zal niet afhangen van die verandering, hoewel deze hierop wel invloed kan hebben.

Waar ik heb getracht aan te toonen, dat de gangbare uitdrukking „rhythmisch zingen" een pleonasme is voor wie rythme in zijn rijkste muzikale betekenis kent, zoodat voor hem werkelijk zingen altijd rhythmisch is, terwijl op diezelfde woorden, door wie daarin niet meer voelt dan een verder doorgevoerde of alleen een andere versteening van

verklaring, dat door het besluit van het Algemeen Collegie van Toezicht, dd. 12 October 1868, het recht der vaderlandsche gemeenten, naar bij Koninklijk Besluit van 9 Februari 1866 overgelaten en mitsdien erkend, werd verkort.

Aan prof. de Geer van Jutphaas werd hulde gebracht voor de energieke wijze, waarop hij dusver reeds en in geschrift en door particuliere correspondentie „de zaak der doleerende gemeenten" had gestemd. Genoemde Hoogleraar werd dan ook mede in het leidend Comité gekozen, terwijl men voorts de aandacht vestigde op den man, dien men in een zoo gewichtige zaak niet voorbij kon noch wilde gaan. Zonder Mr Groen van Prinsterer ontbrak aan dit comité zijn natuurlijk hoofd. Zie het Verslag van de vergadering te Utrecht in het Kerkelijk Weekblad, 1869, nr 4; ook opgenomen in: Stemmen voor Waarheid en Vrede, 1869, blz. 920 vv.

Te Leiden werd het vrij beheer bepleit door Prof. Dr A. Rutgers in zijn brochure: Het Beheer der kerkelijke goederen enz., 1869. Te 's Gravenhage door Groen van Prinsterer in een adres Aan de Stemgerechtigden der Ned. Herv. Gemeente, 1869. Te Sneek ontstond er een strijd over het vrij beheer, waarin ook Dr Kuyper betrokken werd, en in verband waarmee nog een brochure van zijn hand verscheen, die we later zullen bespreken.

In Confidentie, 1873, (blz. 19) kon Dr Kuyper met voldoening constateeren: „Weerstand ik in „de kerkelijke goederen" het algemeen Collegie van Toezicht, beweerde, dat zijn spel met het Voorloopig Besluit onverdedigbaar was voor het recht: — en kan onrecht, en rechtbank en hof, en wat meer zegt, het Algemeen Collegie zelf door zijn tweede circulaire, hebben al te gader mijn stelling beaamd."

Zie voorts over deze kwestie: Vos, Groen van Prinsterer, II, blz. 321 vv., en Het Keerpunt, blz. 35 vv. Ook de handboeken van Reijma en Knappert.

het n
gedru
voorg
Als
I.
II.
III.
Om
geheel
onbes
te zet
Vos
neel
1.
2e.
bepaa
en tot
voore
Met
het g
thode
we m
van
Pra
proeft
in de
monter
ander
ia.
wijzen
gigen
Het
tijd be
gogisch
bij ho
Een
Geze
gerust
dwonge
niet zi
lag en
met m
nog m
zelf me
zonder
manier
schen
rhythm
en vas
leven.
Daar
zijn v
den oo
woorden
2e. B
gekoze
breken
echter
spronke
van de
bejimg
muzikal
bovenge
lijke w
3e. C
dat een
alle v
psalmer
sing is
verzen
deel. P
vers me
te doen
4e. N
oorspro
dat voe
Hoe om
gewoner
woorden
om hist
en op
allang v
oefening
Hierbi
het oors
de oude
consequ
kelijke
ruttig. n
en er g
absoluut
in de k
5e. „E
moet oo
oog wor
verstand
rakter v
het niet
men var
gezongen
ongetwif
to zinge
sterk is
inhoud
we een p
lijk in s

heid, orpjes, r ten-pogen trouwe

Als zoodanig wordt aanbevolen:

- I. het zingen in vlugger tempo op tonen van gelijken duur.
- II. terugkeer tot den oorspronkelijken rhythmis, al of niet met wijziging (De Lange — Acquoy).
- III. een geheel nieuwe maatverdeling.

Om opmerkingen van voortvarende geesten over gebrek aan positiviteit te voorkomen, wil ik zoo onbescheiden zijn om mijn eigen meening voortop te zetten. Natuurlijk met de argumenten.

Verandering kan m.i. alleen verbetering zijn, wanneer deze:

- 1e. praktisch mogelijk is in korten tijd.
- 2e. het gezang door den vorm meer dan nu bepaalt bij den inhoud. Geheel nieuwe berijming en toonzetting blijven, evenals de gezangenkwesie, vooreerst buiten bespreking.

Met inachtneming van deze eischen wordt dan het grootst mogelijke succes bereikt met de methode onder III genoemd, n.l. een geheel nieuwe maatverdeling. En wel voor elk vers van elken psalm.

Practisch zijn hierna reeds zeer goed geslaagde proeven genomen en in den huiselijken kring en in de godsdienstoefening. De hier volgende argumenten zullen ten deele gelden tegen de opvatting onder II genoemd.

1e. Terecht is opgemerkt, dat de veranderde wijzen vooral op scholen, catechisatie, vereenigingen, enz. behooren te worden gezongen.

Het praktisch mogelijke zal dus in den kortsten tijd bereikt worden, wanneer de algemeene pedagogische regel wordt in 'Loog gehouden: sluit aan bij het bekende.

Een voorbeeld, willekeurig gekozen:

Gezongen moet worden Ps 3:3: „Ik lag en sliep gerust”. Een muzikaal onderwijzer, die niet gedwongen wordt door zijn psalmboekje, zal vast niet zingen: Ik lag en sliep gerust, maar: Ik lag en sliep gerust. En wat meer zegt: kinderen met muzikaal gehoor doen het juist zoo. En wat nog meer zegt: niet-muzikalen worden haast vanzelf meegenomen. Ook in de kerk. Laat de organist zonder nadere afspraak Ps. 17 inzetten op deze manier: zonder dat ze 'merken, worden de menschen meegenomen, want in aansluiting bij het rythme, dat buiten de kerk aangetroffen wordt en vast in het gehoor ligt van ons, die in 1922 leven, vinden we 'zoo heel natuurlijk.

Daartegenover staat, dat het oude rythme met zijn vlotte noten op „sliep” en „ge”, niet-geofenden ooren allervreemdst aandoet en zeker, wat de woorden betreft, allervreemdst is.

2e. Bovenstaand voorbeeld was, zei ik, willekeurig gekozen en 'tis niet het meest geschikte om gebreken aan te toonen. Al dadelijk hebben we hier echter een voorbeeld van afwijking van het oorspronkelijk rythme, waarbij het woordrhythme van den eersten regel van alle verzen (vier stuks) belangrijk grooter overeenstemming geeft met den muzikalen rhythmus, waardoor aan den tweeden bovengestelden eisch op natuurlijke, dus gemakkelijke wijze, voldaan is.

3e. Ondanks de opmerking, dat men vergeet, dat een melodie altoos moet gebruikt worden voor alle verzen van een psalm of zelfs voor meer psalmen, zijn de voorbeelden talrijk, dat er botsing is tusschen muziek en woorden, niet bij enkele verzen, maar bij alle, of bij verreweg het grootste deel. Practisch blijkt het zeer wel mogelijk, ieder vers met voor dat vers het meest passende rythme te doen zingen.

4e. Niemand zou, gegeven een melodie volgens oorspronkelijk rythme, hierbij iets kunnen diehen, dat voor het moderne oor rhythmisch aandoet. Hoe ongerijmd lijkt het me daarom bij dien zeer gewonen — helaas soms banalen — gang der woorden een muzikaal rythme te eischen, dat er om historische redenen „ingeheid” moet worden, en op het tijdstip waarop het wordt ingevoerd, allang verouderd is en nergens buiten de godsdienst-oefening aansluiting vindt.

Hierbij komt, dat terwijl vastgehouden wordt aan het oorspronkelijk rythme, het harmoniseeren in de oude toonschaal wordt prijsgegeven. Is dat niet inconsequent? (Ik vind bestudeering van de oorspronkelijke manier van zingen zeer gewenscht en heel nuttig, maar laten we dan ook alles in toon houden en er geen grooter mengelmoeis van maken dan absoluut onvermijdelijk is. En die studie dan niet in de kerk brengen!)

5e. „Een melodie geldt voor den heelen psalm, dus moet ook het karakter van de geheele wijs in het oog worden gehouden.” Zeer juist, geloof ik. Bij verstandige rhythmiseering kan zeer wel het karakter van de melodie behouden blijven en wordt het niet geringe voordeel verkregen, dat zelfs psalmen van tien verzen als geheel kunnen worden gezongen, zonder dat 'eentonig klinkt, wat anders ongetwijfeld het geval is en een aanleiding te meer tot zingen in sleur. Zelfs indien de afwisseling vrij sterk is, schijnt me dat geen bezwaar, want de inhoud der enkele verzen is zoo verschillend, dat we een psalm, die als geheel gezongen wordt, moeilijk in stukjes kunnen breken en aan elk zo'n

onderdeel het karakter willen laten van den psalm als geheel. Het beste zou zijn een doorlopende melodie, maar waar dat niet gaat, schijnt mij afzonderlijke accentueering van de twee het minst kwade.

6e. De zelfwerkzaamheid wordt sterk bevorderd. Hier is een taak voor allen. Goed luisteren naar den onderwijzer, naar den organist, naar voo-lezen en naar spelen, is noodzaak. En het resultaat volgt onmiddellijk.

7e. Gevraagd werd, of 't wel mogelijk is voor elk vers het rythme te bepalen. Men wees op psalm 119. Nu is dit laatste wel het minste. Als er een dozijn psalmen meer in onzen bundel stond, zouden we die zonder morren bewerken. Waarom psalm 119 dan niet? Zoo heel veel tijd kost 't niet, gezien de voordeelen die bereikt worden.

Vanzelf komen we hier op de kwestie van een eenheidspsalmboek. Op 't oogenblik is 'in die psalmboekenwereld een chaos van belang. Vierkante nootjes, in het eene psalmboek even lang, in het andere rhythmisch. Ne eens in den C-sleutel, dan weer in den violsleutel. Verder ons gewone muziek-schrift. En dat alles met talloze fouten.

8e. 't Zou daarom noodig zijn een psalmboek uit te geven, geschreven in gewone noten, in de violsleutel, met de melodie in bijbehorend rythme boven elk vers. Wanneer een geschikt noten- en lettertype wordt gekozen, kan de psalm zeer overzichtelijk blijven en wordt het boekje heusch niet te dik. De meerdere kosten wegen wel op tegen het nut, dat men er van heeft.

Ziehier eenige punten ter overweging. Sommigen willen liever, dat alles bij het oude blijft, dan dat terugkeer wordt beproefd tot het oorspronkelijke rythme. Ik vermoed, dat 't bij invoering zoo zou gaan, dat de menschen in de kerk zouden worstelen om mee te komen, maar thuis zich zouden aanpassen bij den woordrhythmus. Laten we het daarom den menschen zoo gemakkelijk mogelijk maken. Een enkele catechisatie of school waar de wijzen na voorzingen goed nagedaan worden, zegt zoo weinig. De groote meerderheid moet mee-sleept. En als 't dan goed blijkt te gaan, dan geeft dat succes nieuwe moed. Indien rhythmiseering van elk vers te kostbaar zou zijn, zou genoeg genomen moeten worden met een zelfden gang voor den geheelen psalm. In de praktijk zal er dan toch dadelijk verschil komen. Invloeden van regels enz. leiden daar vanzelf toe.

Zelf ben ik bezig deze methode geheel uit te werken met argumentatie van het rythme bij elk vers. Hierbij komen de voordeelen veel scherper uit, dan wanneer alleen de groote lijnen aangegeven worden, zooals in dit blad slechts mogelijk is. Voor op- en aanmerkingen houd ik mij ten zeerste aanbevolen. De correspondentie moest nog even on-beantwoord blijven.

J. L. F.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

De uitbreiding der kerk in Oostenrijk.

In mijn vorig artikel over den Keplerbund kwam ik aan het slot toch nog op het terrein der kerk terecht en wel op eene episode uit de lijdens-historie van de evangelische kerk in Oostenrijk. Aan haar geschiedenis, die ik in vijf deelen kan verdeelen: die der voorbereiding tot op de Hervorming; die van den opbouw, gedurende de eerste halve eeuw na de Hervorming; die van de versterking, door de actie der Jezuïeten, de contra-reformatie, eene lijdensperiode van meer dan twee eeuwen, waarop gelukkig weer een tijd volgde van wederopbouw, waarin in 1773 de ophel-fing volgde van de Jezuïetenorde en die ik laat eindigen met het roemrijke Protestantent-patent van 8 April 1861, en eindelijk die van den tegenwoordigen tijd, de geschiedenis onder de regeering van Frans Jozef I, die genoemd mag worden in eenen adem met Keizer Maximiliaan II, een begunstiger der Protestanten (1564—1576), en Jozef II, die in 1782 het merkwaardige Toleranzpatent gaf, aan deze geschiedenis en wel aan haar laatste deel, die van den tegenwoordigen tijd, kan, dunkt mij, met alle recht een nieuwe paragraaf worden toegevoegd onder den titel van hetgeen aan het hoofd van dit artikel staat. Ik bepaal mij nu alleen maar tot de geschiedenis der evangelische kerk van Augsburgsche en Helvetische confessie, van Lutherische en Gereformeerde belijdenis dus, van het tegenwoordige Oostenrijk. Wat echter bij de kerk van dit zoo gehavende gebied valt op te merken, geldt in verhoogde mate van de kerk in die landen, welke oorspronkelijk tot het keizerrijk behoorden, maar nu zelfstandig zijn gemaakt of bij andere, door de „wijzen” van Versaille geformeerde staten, zijn gevoegd. Het is een genot om naast alle de onaangename berichten, die dagelijks worden opgenomen in de groote pers over de ellende en de verwording van het eenmaal zoo machtige keizerrijk, in de kerkelijke bladen van tijd tot tijd berichten te vernemen uit de evangelische kerk van Oostenrijk, die zonder beding wijzen op wederopbouw, bevestiging en uitbreiding. Vooral voor hen, die niet geheel onbekend zijn met de lijdens- en martelars-geschiedenis dezer kerken, doet het weldadig aan te merken dat de vrijheid haar ten goede komt. Daar komt nog iets bij,

wat tot innigen dank jegens den Heere kan stemmen. De Heere bewaart Zijn kerk! Het wekke ons, die daarvan lezen op tot een ernstig vragen: be-waar en vermeerder uw kerk; verstoor de werken des duivels en alle heerschappij, welke zich tegen 'U verheft, misgaders alle booze raads-lagen, die tegen Uw heilig Woord bedacht worden; totdat de volkomenheid Uws Rijks kome, waarin Gij alles zult zijn in allen. De evangelischen in Oostenrijk genieten de volle vrijheid tot de uitoefening van hun godsdienst, doch worden daarom nog niet ge-heel verschoond van allerlei plagerijen. Bij wijlen merkt men op hoe Jezuïeten en socialisten beiden vijanden zijn van het Evangelie. Een voorbeeld slechts! Naar aanleiding van de „Wormsfeesten” dezen herfst gevierd, waartoe ook de D.D. voor de correspondentie met de Buitenlandsche Kerken waren uitgenoodigd, schreef de Jezuïet, Professor D. Grisar van Innsbruck over den persoon van Luther en over het zooveel genoemde Hervor-mingsfeest. Hij heeft ter oriëntering zich een 500-tal uitknipsels uit Duitsehe couranten laten zenden en doet dan met innig welgevallen aanhalingen uit socialistische en communistische bladen; eene aanhaling bijv. als deze: onder de groote mannen is Luther de laatste, die wij, welke vereering ook, schuldig zouden zijn. Een brutaal staaltje van de vijandschap eener socialistische regeering, is het besluit op 27 October jongleden genomen door de regeering van Thüringen, die over een zeer zwakke socialistische meerderheid beschikt. Zij heeft een noodwetje in der haast bekend gemaakt, waar-bij de Hervormingsdag, 31 October, als feestdag, als wettelijke vakantie-dag, is opgeheven en de revolutie-dag, 9 Nov., daarvoor in de plaats ge-steld. Deze is wel de allerleechste „Ersatz”, die het trouwe Thüringer volk kan worden voorgezet! Dit is een staaltje van het brutaal geweld eener socialistische regeering, die het volk niet verstaat. De Oostenrijksche Protestanten hebben in de regeering van hun land deze beide vijanden der kerk, Jezuïeten en socialistische communisten nog maar al te veel. De Theologische Faculteit, die nog steeds niet is geïncorporeerd in het lichaam der Univer-siteit van Weenen, waarop studenten en hoogleer-aren met allen nadruk aandringen, schijnt in het donker tegenwerking te ondervinden, die de inwil-liging van dat verlangen tegenhoudt. Dat ook de Jood niet de derde in dezen bond zoude zijn, kan slechts twijfelachtig wezen voor hem, die niet be-dacht is op het anti-christelijk wezen en anti-misch voelen van den Semiet. Wie weet niet, welk een beduchte macht het Jodendom vormt in de socialistische en communistische beweging in Oost-Europa. In de stad Rosenberg in Oppere-Silezië is eene lijst der gebouwen gevonden, die de opstan-delingen met dynamiet wilden laten springen; op de lijst stonden wel de Evangelische kerk met het huis hunner bijeenkomsten, maar de Katho-licke kerken en de synagogen kwamen daarop niet voor. In Polen is dan ook nog volstrekt niet gelijk recht voor alle belijdenissen. Bij het veel genoemde Lodz hadden de Duitsehe bezettings-troepen een evangelisch kerkje gebouwd. Na het vertrek der troepen werd het kerkje door de over-heeld eenvoudig gesloten; het ameublement opge-borgen, totdat de Roomschen in de nabijheid een kerkje wenschten te bouwen en eenvoudig be-sloten om het protestantsche gebouwtje af te bre-ken en voor zich elders op te bouwen. De evan-gelischen hadden uit eigen bekrompen middelen dit gebouwtje voor de bezettingstroepen helpen bouwen! De driestheid der Roomschen is gemak-kelijk te verklaren in dit ongelukkige land en onder de muren van Lodz. In het begin van December durfde bij de installatie van eene schoolcommissie voor het district de roomsche godsdienstleeraar in zijn toespraak van den kansel o.a. beweren: Lodz is een burcht, een hoofdzeil van een vreemden volksaard en godsdienst; het niet-poolsche en niet-katholieke moet vernietigd en verdelgd worden. De Roomschen willen en kunnen niet dan noodgedwongen de evangelischen naast zich dulden als burgers met gelijk recht. De bisschop van Leit-meritz in Tjecho-Slovakije heeft in zijn diocesaan-schrijven voor het laatste Kerstfeest verordend, dat in zijn diocese de evangelischen niet meer op hun eigen afzonderlijke plaats op de kerkhoven mogen worden begraven, doch als in het grjs verleden, weer moeten worden bijgezet met de zelfmoorde-naars onder de muren.

Uit deze enkele voorbeelden, die met zoovale andere nog zijn te vermenigvuldigen, blijkt hoe noode de Roomsche Kerk zich leert schikken in de veranderende en steeds meer gunstig wordende positie der Evangelischen in de landen van het voormalig eldorado der Jezuïeten, het bigottisch Oos-tenrijk.

Rome verliest van haar macht in deze landen en ziet steeds meer van de kerk afwijken. Ja zelfs terugkeeren tot het Protestantisme, en de wijze, waarop de Paus in October de zeshonderd pel-grims uit 't Tjecho-Slovakije met hun verzoek, om de oude voorrechten van de kerk dezer landen uit het overoude verleden weer te mogen ontvangen, handelde, doet het gevaar van een schisma nog grooter worden. Rome's kerk heeft in geen eeuwen zulk een kritieken tijd doormaakt in Oostenrijk, als in deze jaren. Daartegenover staat, dat de evan-